

رویکرد مؤثر

کامران وارثیان ✍️

Kamran Varessian

حسابرسان به قلب در صورتهای مالی

مقدمه

امروزه پیچیدگی روابط تجاری و نیز معضله‌های خصوصی و نیازهای شخصی افراد برای سازمانها، فعالان ذینفع اقتصادی و حسابرسان، گره‌های کوری ایجاد کرده‌اند که برای گشایش آنها صرف زمان و هزینه‌های زیادی لازم است. در این ارتباط، هر چند که به‌طور عمومی سازمانها تلاشهای ضدفساد دامنه‌داری را با تدوین و پیگیری برنامه‌های رعایت مدیریت ریسک قلب اجرا کرده‌اند، ولی گویا اهرم انگیزه‌های غیراخلاقی قویتر بوده و همواره متقلبین حرکت روبه‌جلوتری داشته‌اند.

نظر به گستره فساد اخلاقی موجود، برای پرهیز، جلوگیری و یا محدود کردن تقلبهای مالی، حرکت‌های مسئولانه و هوشمندانه‌تر طبقات گوناگون حاکمیت و از جمله حسابرسان داخلی و مستقل مورد نیاز است. در این میان، نگرش بازتاب پاسخ به ایفای مسئولیت کمک به حسن اجرای فرایند گزارشگری مالی، ارزشیابی خطر تقلبهای گزارشگری شرکت بوده که تحقق آن با ارزیابی کارکرد کنترل‌های داخلی و به تبع آن شناسایی پتانسیل ویژگیهای رفتارهای متقلبان، برای تشخیص رخداد‌های تقلب در حوزه عملیات درون و برون سازمانی، صورت می‌پذیرد.

پیچیدگی تقلب و محدودیت عمل حسابرسان در تقابل با آن

طبق استاندارد حسابرسی ۲۴۰ ایران، تقلب هرگونه اقدام عمدی یا فریبکارانه یک یا چند نفر از مدیران، کارکنان یا اشخاص ثالث برای برخورداری از مزیت ناروا یا غیرقانونی است و آنچه که تقلب را از ارائه نادرست اشتباه متفاوت می‌سازد، ویژگی آگاهانه، عمدی، فریبکارانه و پنهانی بودن رفتار متقلبانه بوده که عملی تجاوزکارانه به حریم و منافع دیگران و البته اقدامی خلافکارانه و یا مجرمانه است. با این اوصاف، تقلب در مفهوم همه‌جانبه آن جرمی است که دستمایه فریب روش اصولی آن است.

با توجه به ماهیت رفتار متقلبانه که مخفیانه و با برنامه‌ریزی، است، وظیفه حسابرسان برای کشف و یا جلوگیری از تکمیل چرخه عملیاتی آن بسیار سخت بوده و انجام آن نیازمند به‌دست آوردن اطلاعات بیشتری در زمینه امور متقلبانه و همچنین حساس بودن نسبت به کیفیت رویدادهایی است که زمینه آن را فراهم می‌آورند. از طرفی نیز میزان ایفای این نقش به تناسب وظایف، اختیارها و ابزاری ممکن بوده که از قبل برای او به‌عنوان حسابرس و نه متخصص تقلب، تعیین شده است. انجام این مسئولیت به‌خصوص در شرایط بحرانی اقتصادی و یا بی‌کفایتی کارکردهای کنترل‌های داخلی، بسیار سنگین‌تر هم خواهد بود.

در این راستا برای اجرای اثربخش کار حسابرسی و کاهش حداکثری ریسکها، اتخاذ رویکردها و سازوکارهایی مناسب برای ارزیابی خطر تقلبهای مالی که شامل شناسایی نشانه‌های ضعف راهبری سازمانی نیز می‌باشد، نیاز است. نتایج درخور ناشی از این بررسی، شناسایی و احراز هشدارهای جدی بروز تقلبها هستند که به تفصیل در بخش پایانی با عنوان «خطوط قرمز هشدار اعمال متقلبانه» مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند.

مسئولیت حسابرس مستقل ارزیابی ریسک تقلب

از آنجایی که در اصل حفظ پایداری تشکیلاتی و بهبود روند هدفهای سازمانی به‌عهده مدیران بوده، ارتقای کنترلها،

پرهیز، جلوگیری و اطمینان از کشف به‌هنگام تقلب، حوزه مسئولیت ایشان است.

هر چند که احراز قبول این وظیفه به‌وسیله مدیران، دلیلی بر کاهش مسئولیت حسابرسان نبوده، لیکن با توجه به محدودیتهای ذاتی ناشی از تأخر زمانی بررسی و آزمون نمونه‌ای این رویدادها، با تاریخ رخداد آنها، یافته‌های حسابرسی صراحت کامل نداشته و حصول نتیجه نیازمند قضاوت بیشتری می‌باشد. نتیجه فرایند این رسیدگی فقط شواهدی متقاعدکننده به‌دست خواهد داد که ممکن است ریسکهای اجتناب‌ناپذیری را نیز به‌همراه داشته باشند.

به‌همین دلیل است که آنان تنها قادر به ارائه اطمینان معقولی از اظهار نظر نسبت به عاری بودن گزارش مالی مدیران از تحریف تقلب می‌باشند.

به‌دلیل احتمال اشتراک منافع، امکان بهره‌گیری از منابع و توانمندیهای بالقوه و بالفعلی که اشخاص وابسته می‌توانند نسبت به هم داشته باشند، میسر و سهل خواهد شد. گستردگی و پیچیدگی معاملات و یا روابط بین این اشخاص، بستر اجرایی اعمال متقلبانه به‌خصوص تباניהها را مهیا نموده و پتانسیل ارائه نادرست عمدی گزارشگری مالی و سوءاستفاده از داراییها را افزایش می‌دهد. براین اساس است که ریسک تحریف غیرعادی بودن روابط بین آنان باید به‌طور مستقل و جداگانه در برآورد خطر تقلب مورد بررسی حسابرس قرار گیرد. نتایج ناشی از این روابط و یا معاملات، به موجب قدرت نفوذ و رهبری در تصمیم‌گیری نسبت به پوشش سود مورد نظر هریک از این اشخاص، یا چگونه جهت‌دار کردن اهرم عملیاتی و یا سرمایه در گردش آنها، به‌دست می‌آیند.

به اثربخشی کنترل‌های داخلی نیز خواهد بود که نتیجه‌گیری از این کنترل‌ها، مؤثر بر کیفیت اظهارنظر آنان هم می‌باشد. اما در ایران بنا به استاندارد حسابرسی گزارشگری شماره ۷۰۰، حساب‌رسان تنها مسئول بررسی مناسب بودن طراحی این کنترل‌ها شده‌اند. اما هدف همگی آنان بررسی و رسیدگی اطمینان‌بخشی برای چگونگی عاری بودن صورتهای مالی از تحریف با اهمیت تقلب می‌باشد. لیکن نتایج حاصل از فرایند رسیدگی آنها متفاوت خواهند شد.

در این راستا، سه منظر اثربخش حساب‌رسان داخلی و مستقل که اقدام‌های مدیران برای ارائه گزارشگری مالی متقلبانه را محدود می‌نمایند به شرح بخش‌های الف، ب و ج تجویز می‌شود:

الف- اهرم اخلاقی سطوح بالای سازمانی

توسعه فرهنگ رفتاری شایسته، با همراه کردن کنترل‌های مرتبط و مؤثری که حافظ پتانسیل ارتکاب تقلب را به صفر رسانیده، ایجاد فرصتها را برای اعمال مجرمانه تنزل داده و توجیه عقلایی و منطقی تراشی اقدام‌های متقلبانه را کمرنگ می‌کند و بخشی قدرتمند از کارایی و اثربخشی هیئت حاکمیتی برای ساماندهی نظام‌مند می‌باشد:

ملاحظات اخلاقی در حوزه فعالیت حسابرسی داخلی

- به دلیل اهمیت وظایف محول شده و گستره اجرای کار حسابرسی داخلی و به منظور شفافیت و کنترل مناسب‌تر بر عملیات اجرایی حسابرسی، این حساب‌رسان موظفند

نگرش حساب‌رسان داخلی و مستقل برای محدود کردن خطر تقلبهای مالی

در حالی که می‌دانیم اغلب جلوگیری از بروز تقلب سخت بوده و راه‌حل قطعی و تمام‌عیاری نیز برای کشف تقلب و حتی پرهیز از آن وجود ندارد، لیکن برای کاهش پتانسیل آن و کندی حرکت رفتارهای متقلبانه، ابزار و روش‌های سودمند قابل اجرایی وجود دارند که ریسک تقلب گزارشگری مالی را محدود و یا به حداقل ممکن آن خواهند رساند.

ارکان حاکمیتی هیئت‌های مدیره، کمیته‌های حسابرسی، مدیریت، حساب‌رسان داخلی و مستقل، همگی زنجیره تولید و عرضه اطلاعات مالی و فرایند گزارشگری مالی با کیفیت در پرهیز و جلوگیری از تقلبها هستند. حساب‌رسان داخلی نقش کلیدی در حفظ و ترمیم چارچوب ایمن کنترل‌های داخلی ایفا کرده و مسئولیت حرفه‌ای ارزیابی طراحی و اثربخشی برنامه‌های تقلب و کنترل‌های داخلی مربوط به آن برنامه‌ها و تشخیص پتانسیل رویدادهای متقلبانه را دارند و بر این مبنا، چگونگی اعمال مدیریت ریسک از سوی سازمان را نظارت، آزمون و ارزیابی می‌کنند.

حساب‌رسان مستقل بر پایه بیانیه استاندارد حسابرسی شماره ۱۹۹ (SAS 99)، گزارش‌هایی از نتایج رسیدگی به شرکتها ارائه می‌دهند. در امریکا الزام نظارت این حساب‌رسان برای شرکتهای سهامی عام با ارزش بالای ۷۵ میلیون دلار در بازار سرمایه است و گزارش حساب‌رسان شامل اظهارنظر نسبت

حسابرسی داخلی منبع ارزشمندی از آگاهیها

شامل اطلاعاتی راجع به زمینه‌های مختلفی از جنبه‌های اخلاق سازمانی

اثربخشی کنترل‌های داخلی

بی‌حفاظی یا غیرمؤثر بودن آنها و یا کنترل‌های نادیده‌گرفته‌شده به وسیله مدیریت

برای هیئت‌ها و کمیته حسابرسی است

- انگیزه فعالانه کمیته حسابرسی به شناسایی و بررسی خطوط قرمز و مشاهدات آنها به منظور آگاهی از نشانه‌های هشدار تقلب که انجام این کار بخشی از وظایف و مسئولیت اجرایی مستقیم این حسابرسی نیز می‌باشد.
- توجه به چگونگی بسترسازی اخلاقی مدیریت، هیئت‌مدیره و کمیته حسابرسی، با بررسی نمونه‌هایی از ارتباطات اخلاقی هدایت‌شده و برنامه‌های آن، برای محدود کردن خطرهای تقلب گزارشگری مالی.

ب- تردید

تردید در ذات خود دشمن تقلب و برآمده از مجموعه ویژگیهای ذهن خلاق و همه‌جانبه‌نگری است که با حفظ قضاوت اولیه، تا قبل از کامل شدن رخداد و یا بعد از آن، برای افزایش توان آگاهی از مخاطره‌ها، با پرسشهای مذاکره‌برانگیز و مکتشفانه‌ای که دارد چگونگی اعتبار و نافذ بودن اطلاعات مربوط به آن رویداد را تحلیل و قضاوت می‌نماید. این ذهنیت به‌درستی خطوط قرمز یا ناسازگاریها را مورد توجه، کنکاش و پرسشگری قرار می‌دهد.

تردید مفهوم بی‌اعتمادی نداشته، بلکه به این معنا است که می‌گوید: "هر چند من به شما اعتماد دارم؛ ولی مسئولیت من و ادارم می‌کند که به دنبال تأییدی بر دلایل گفته‌های شما و دیگران و تکمیل و توسعه یافته‌های اولیه خودم باشم" و این شناخت عمیق هر موضوع است که حسابرسان را به اهرمی مؤثر در محدود کردن خطر تقلب گزارشگری مالی تبدیل می‌کند.

در ادامه، چگونگی به‌کارگیری تردید حرفه‌ای از منظر حسابرسان مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد:

تردید و رویکرد حسابرسی داخلی

حسابرسی داخلی منبع ارزشمندی از آگاهیها، شامل اطلاعاتی راجع به زمینه‌های مختلفی از جنبه‌های اخلاق سازمانی، اثربخشی کنترل‌های داخلی، بی‌حفاظی یا غیرمؤثر بودن آنها و یا کنترل‌های نادیده‌گرفته‌شده به‌وسیله مدیریت، برای هیئت‌ها و کمیته حسابرسی است. استانداردهای انجمن حسابرسان داخلی امریکا، حسابرسان داخلی را به گرایشها و اجرای منصفانه مسئولیتهای این حرفه در رابطه با ارزشیابی پتانسیل تقلب و بررسی چگونه مدیریت کردن برنامه ریسک تقلب در

کمیته‌های حسابرسی را نیز برای تعامل بیشتر در تجربه‌های حاصل از مشاهدات و رسیدگیهایشان با خود همراه کنند.

- آموزش کشف تقلب به‌ویژه گزارشگری مالی متقلبان، برای کلیه حسابرسان داخلی.
- اگر امکان برنامه‌ریزی میسر و شرایط تجویز آن نیز مهیا باشد، لازم است یک متخصص تقلب در پستی از واحد حسابرسی داخلی قرار گرفته و ایده‌آل است اگر این شخص گواهی رسمی تقلب را داشته و از تجربه مناسبی هم برخوردار باشد.

• بررسی عینی چگونگی پذیرش و حمایت از فرهنگ اخلاقی در اجرای هرگونه فعالیتی که در سازمان انجام می‌شود. این بررسی مشتمل بر ارزشیابی نتایج مهم نظرسنجی‌های صورت‌گرفته نسبت به ارتباطات اخلاقی و رفتار کارکنان در بخشهای مختلف سازمان، تحلیل روند تغییرهای رفتاری سالانه و دلایل کلیدی نوسانهای آن می‌باشد.

• ارزشیابی کیفیت تطبیق کنترل‌های نرم‌افزاری با فرهنگ اخلاق سازمانی که در این رابطه شامل ارزیابی برنامه مدیریت ریسک تقلب مدیریت و میزان پاسخگو بودن واحدهای مسئول اجرای این برنامه، با توجه به نتایج به‌دست‌آمده آنها خواهد بود.

• اطمینان به وجود فرایند رسمی مراقبت و نظارت هیئت‌مدیره و کمیته حسابرسی بر خطوط قرمز خطرهای تقلب گزارشگری مالی که تمرکز ویژه‌ای به بررسی خطر زیرپا گذاشتن کنترل‌ها به‌وسیله مدیریت داشته باشد.

منظر حسابرسان مستقل به توسعه و تسری شایستگی‌های اخلاقی

• بررسی چگونگی اشاعه فرهنگ سطوح بالای سازمان به‌طور یکپارچه در کلیه سطوح آن. ایفای این وظیفه از مسئولیتهای مستقیم مدیریت و کمیته حسابرسی می‌باشد.

• مذاکره و بحث با مدیریت و کمیته‌های حسابرسی از اینکه چگونه آن کمیته به اطمینان رسیده فرهنگ یکپارچه سازمان، بازتابی از فرهنگ سطوح بالای آن شده به‌طوری که ابزاری مثل نظرسنجی کارکنان و سایر گزارشها مؤید آن باشند و در نهایت ارزیابی و تصمیم‌نهایی راجع به نتایج به‌دست‌آمده چه بوده است.

تقلب در سال ۲۰۰۹ بوده، الزام داشته حسابرسان داخلی باید نسبت به خطرهای تقلب پاسخگو باشند. احراز این مسئولیت حرفه‌ای اینگونه تشریح شده است:

• فعالیتهای حسابرسی داخلی باید پتانسیل رخدادهای تقلب را که سازمان برنامه و وظیفه مدیریت کردن خطرهای آن را داشته، ارزیابی کنند (IPPF2120. A2).

• حسابرسی داخلی باید در موقع برنامه‌ریزی هدفهای حسابرسی، احتمال رخداد رویدادهای اشتباه و یا تقلبها، موارد رعایت نشده و دیگر موارد بدون حفاظت مناسب را ارزیابی کند (IPPF2120. A2).

به‌علاوه، این انجمن در چند سال گذشته راهنماییهای عملی مسئولیتهای خاص حسابرسان داخلی در ارتباط با تقلب را به قرار زیر شناسایی و منتشر کرده است:

• توجه به ریسکهای تقلب با ارزیابی کافی و مناسب بودن طراحی کنترلهای داخلی و همچنین چگونگی انجام مراحل حسابرسی.

• داشتن دانش کافی تقلب، به‌طوری که شناسایی خطوط قرمزی که ممکن است مؤید پذیرش تقلب در برخی نواحی باشند، امکان‌پذیر گردند.

• تشخیص وجود هشدارهایی که فرصتهای تقلب هستند؛ مثل کافی نبودن کنترلها.

• ارزشیابی اینکه آیا مدیریت به‌صورت فعالانه در ایفای مسئولیتش به‌بازبینی برنامه مدیریت ریسک تقلب ثابت‌قدم بوده است یا خیر.

• ارزشیابی شاخصهای تقلب و ارائه پیشنهادهایی در زمانهای مناسب.

• ارتباط با هیئت‌مدیره با الویت موضوع ریسک تقلب و برنامه‌های جلوگیری و کشف هر رویداد متقلبانه.

چگونگی به‌کارگیری تردید توسط حسابرسان مستقل

• طرح سئوالهایی مربوط به ارزیابی ریسک تقلب برنامه‌ریزی حسابرسی. این پرسشها همان سئوالاتی هستند که همواره هیئت‌مدیره و کمیته حسابرسی مایل به طرح آنها با مدیریت است.

• ارزیابی منظم ارتباطها و برنامه‌های آموزشی داخل مؤسسه حسابرسی، برای احراز اینکه در نهایت چه توجهی نسبت به

برای کاهش پتانسیل تقلب و

کندی حرکت رفتارهای متقلبانه

ابزار و روشهای سودمند قابل اجرایی

وجود دارند

هر سازمان ملزم نموده است. تردید برای ایفای این نقش بسیار ضروری است و به حسابرسی داخلی در بررسی درست و به‌جای رویدادها در مواجهه با هر یک از ادعاهای مدیریت، ارزشیابی کفایت ارزیابیهای ریسک تقلب که توسط مدیریت انجام شده و همچنین نسبت به طراحی و اثربخشی عملیاتی کنترلهای داخلی مستقر شده برای جلوگیری و پرهیز از تقلب، هشدارهای به‌هنگام به‌جایی داده و زنگ خطر دلیل رخداد فرصتهای اعمال مجرمانه را به صدا درمی‌آورد.

احراز این آگاهیها به‌دلیل حضور دائمی و پایدار این حسابرسان است که آنان را به‌خوبی قادر به شناسایی شاخصهای پتانسیل تقلب می‌نماید؛ به‌طوری که ممکن نیست حسابرسان مستقل بتوانند در شرایط عادی این علائم را شناسایی کنند.

با این اوصاف شرایط خاصی که حسابرسان داخلی باید در فرایند اجرای کارشان مورد توجه قرار بدهند، شامل:

• خطر امکان زیرپا گذاشتن کنترلهای داخلی به‌وسیله شرکت؛ به‌خصوص تبانیهای مدیریت.

• گروهی از موضوعهای برون و درون‌سازمانی می‌توانند وجود داشته باشند که به‌رغم مؤثر و هم‌جهت بودن با هدفهای شرکت بتوانند فرصتها و محرکهای متقاعدکننده‌ای برای پذیرش اقدام متقلبانه باشند.

• توجه به پیچیدگی محتوای برخی نشرها و الزامهای صادره که برای روشن شدن منظور و نقطه‌نظر آنان، توضیحات قانع‌کننده بیشتری لازم است.

چارچوب کاربری حرفه‌ای بین‌المللی انجمن حسابرسان داخلی که از مجموعه راهنماییهای عملی حسابرسی داخلی و

به دلیل گستردگی و پیچیدگی معاملات و یا

روابط بین اشخاص وابسته

ریسک تحریف غیرعادی بودن روابط بین آنها

باید به طور مستقل و جداگانه در برآورد خطر تقلب

مورد بررسی حسابرس خارجی قرار گیرد

رابطه با ویژگیهای مدیریت و چگونگی نفوذ آنها بر محیط کنترلی، ویژگی صنعت و دادوستد، ثبات مالی و البته هرگونه شواهد به دست آمده‌ای است که قابلیت اعتماد اظهار نظرها و ادعاهای مدیران را زیر سؤال ببرد و اگر در این فرایند نشانه‌هایی از تقلب کشف شوند، چگونگی ارتباط و یا تعمیم آن را با سایر نواحی نیز در نظر می‌آورد.

ج- ارتباطها

درک اهمیت دانش و تجربه تبادل اطلاعات مربوط به پرهیز و یا کشف تقلب، بین کلیه ذینفعان زنجیره فرایند گزارشگری مالی و یا هر بخشی از سازمان که هر چند به طور مستقیم وظایفی هم در این زنجیره نداشته باشد، اما مسئولیت و وظیفه مشترکی با مسئولان پرهیز و کشف تقلب را دارند به منظور:

- اتفاق نظر در آرای نهایی مرتبط به وظایف و مسئولیت‌های همه ذینفعان که موجب اثربخشی نتایج آنها می‌گردد،
- انتقال اطلاعات برای یکدست شدن نظرها در سطح سازمان برای همسویی در رسیدن به اهداف نهایی سازمان،
- تکمیل آگاهیها برای هر ذینفعی که دسترسی به این اطلاعات از مجاری وظایف خاص خودش میسر نمی‌باشد، و
- انسجام روابط حرفه‌ای و همبستگی واحدها که زمینه‌ساز رشد بیشتر و حصول مناسب‌تر اهداف است.

نتیجه این ارتباطها، همسو و یکپارچه شدن تلاشها برای محدود کردن ریسک تقلب گزارشگری مالی و حفظ پایداری شایسته در صحنه رقابت تجاری است که حسابرسان بخشی

اعمال تردید حرفه‌ای و ارزیابی ریسک تقلب صورت گرفته است.

• انجام تعاملها با توجه به تقویت مذاکره‌های صورت گرفته در جریان حسابرسی که شامل توجه خاص به چگونگی ارتباطهای کلامی و شفاهی بوده؛ به طوری که بتواند منجر به مذاقه در فرایند کار و در نهایت افزایش صلاحیتهای حرفه‌ای آحاد کارکنان مؤسسه حسابرسی نیز گردد.

• تأکید و توجه بر اعتباردهی شواهد حسابرسی که ابزار سنجش کفایت آنها بوده و فراهم آوردن راهنمایی برای تشخیص مناسب سازوکارهای آن. برای نمونه، بررسی اعتبار اطلاعاتی از چگونگی ارتباطها و فعالیتهای داخل و یا خارج شرکت.

• توجه به نتایج جلسه‌های منحصر به فرد گروههای بحث **طوفانهای ذهنی**^۳ خلاقانه در خارج از گروههای کاری هر سازمان که برای خلق ایده‌ها و راه‌حلهای مناسب، با متخصصان صنعت و سایر افرادی که تجربه‌هایی از معضلهای تقلبهای گزارشگری مالی داشته‌اند.

• توجه به ملاقاتها و بحثهای آزاد رودرو و ارزیابی این ارتباطات کلامی.

• تشویق و ترغیب جوامع دانشگاهی بر تمرکز و توجه به موضوع تردید حرفه‌ای و تقویت روشهای آن برای کشف تقلبها در چرخه انجام کار حسابرسی.

در این ارتباط چارچوب ذهن خلاق حسابرس، مذاقه در

خواهند بود:

۱- ماهیت کارکرد مدیریت و نفوذ ایشان بر محیط کنترلی و کنترلها

- انگیزه‌های گزارشگری مالی متقلبانه مدیریت:
 - میل زیاد مدیریت به رشد سودآوری برای نفع شخصی و یا برای سازمان مطبوع؛ یا برعکس، کاهش سود برای انگیزه‌های مالیاتی به‌قصد فریب دیگران؛ به‌طوری که روند نوسانهای ناشی از اعمال این گرایشها، متناسب با پتانسیل عملیاتی مورد انتظار سازمان نمی‌باشند. به‌طور عمومی، این اقدامها با تبانی و یا با واسطه فشار زیادی بر کارکنان صورت می‌گیرد.
 - وابسته بودن بخش عمده‌ای از حقوق، مزایا یا پاداش مدیران بر نتایج عملیات، وضعیت مالی و یا چگونگی مدیریت بر منابع و مصارف وجوه سازمان.
 - اثر مدیریت بر محیط کنترلی و کارکرد کنترلها:

- گرایشهای اخلاقی نامناسب، در سطح سازمان مولد فساد گردیده که این نتایج به‌روشنی نشان از بی‌توجهی مفرط مدیریت به اشاعه ارزشها بوده؛ به‌طوری که در این شرایط نشانه‌هایی از زمینه رفتارهای حرفه‌ای غیراخلاقی، مشهود می‌باشد.
- بی‌توجهی آشکار مدیریت بر کارکرد کنترلهای مهم و تفکیک نامناسب وظایف؛ به‌طوری که این رویه نامتناسب با چشم‌انداز نگرش حرفه‌ای آنان است. نمونه‌ای از این بی‌سامانی، می‌تواند اجرای یک وظیفه باشد که در هر زمان

از این زنجیره ارتباطات را تشکیل می‌دهد.

ضروری است حسابرسان داخلی که از جرگه همین ذینفعان مسئول می‌باشند، جداول ملاقاتهای منظم و رودررویی را با مدیریت ارشد، کمیته حسابرسی و حسابرسان مستقل، برای مبادله منظرها و جنبه‌های گزارشگری مالی متقلبانه، تهیه و اجرایی نمایند. بر این منوال کشف تقلب برای حسابرسان مستقل نیز با مورد توجه قرار دادن نتایج حاصل از کارهای انجام گرفته حسابرسان داخلی، دستیافتنی‌تر خواهد شد.

خطوط قرمز هشدار اعمال متقلبانه

حسابرسان باید در روند فعالیتهای عملیاتی و مالی سازمان، گرایشهای جهت‌دار شده و رفتارهای غیرمنصفانه ناشی از کارکرد نامناسب کنترلهای داخلی و ضعفهای محیط کنترلی را که می‌توانند نشانی از اقدامهای متقلبانه و یا تقویت انگیزه‌های آنها باشند را شناسایی نمایند؛ به‌طوری که با فرصتهای موجود و مهیا در بستر این فعالیتها که امکان اختفای انگیزه‌ها و یا اعمال غیراخلاقی را میسر می‌سازد، مربوط و به عواملی از پتانسیل خطر تقلب و یا رخداد آنها دست پیدا کنند. مجال موصوف خطوط قرمز گسست اخلاق حرفه‌ای، بستر و ظرفیت موجد رفتار غیرمنصفانه و غیرمسئولانه بوده که می‌تواند نشانه‌هایی از بروز گزارشگری مالی متقلبانه و یا فراهم‌آورنده آن باشند.

این خطرها شامل تخصیص نامناسب داراییها و یا سوءاستفاده از آنها نیز می‌باشد. تشخیص این نشانه‌ها، نقطه عملی و شروعی برای ارزیابی نقادانه کنترلهای ضد تقلب در سطح کلان و انتخاب روشهای مناسب برای اجرای مؤثر برنامه حسابرسی و مسئولیت برخورد با خطرات تقلب است. نمونه‌های جامع و متعددی از خطوط قرمز انواع تقلبها که منعکس‌کننده اهم شرایط درون سازمانی و یا متأثر از وضعیتهای اقتصادی و تجاری خارج از هر سازمان می‌باشند، در شش مقوله شرح داده شده‌اند. ممکن است تعدادی از این خطوط قرمز به‌طور مستقیم موجب بروز تقلب نبوده، بلکه زمینه و دلیلی برای سایر رخدادهای مخاطره‌آمیز باشند. لازم به ذکر است در معدود مواردی نیز این امکان وجود دارد که هریک از این عوامل فقط تحریف اشتباهی باشند که قضاوت نهایی راجع به آنها، با بررسی اجرایی بیشتری تشخیص‌پذیر

و شرایطی به وسیله کارمندان متفاوتی انجام می‌شود.

۲- معاملات و ارتباطها با اشخاص وابسته

تسلط و یا نفوذ شخص و یا گروهی از اشخاص بر چگونگی قضاوت و تصمیم‌گیری مدیران اجرایی و یا ارکان راهبردی، در غیاب کنترل‌های داخلی مربوط یا نادیده گرفته شدن برخی کنترلها، به خصوص در شرایط بحرانیهای پرفشار اقتصادی و تجاری، از هم‌گسیختگی سازمانی و یا حاکم بودن تمایلهای غیراخلاقی، اگر شخص وابسته در برخی تصمیم‌گیریهایی نیز سهم و مشارکت داشته باشد، این اثر بسیار قویتر خواهد بود. نمونه این نفوذهای مشتمل بر مواردی به شرح زیر می‌باشند:

• تأیید نهایی و یا رد تصمیمهای شرکت در زمینه مجوز عقد قراردادهای، چگونگی انجام تعهد مندرج در قراردادها و یا اجازه معاملاتی که با این اشخاص و یا خویشاوندان نزدیک آنان باشد.

• در خصوص واگذاری طرحها و یا حق استفاده از داراییهای شرکت به آنها و یا به خویشاوندان نزدیک آنان، گفتگوهای محدودی صورت گرفته باشد. در این راستا ممکن است عجله و یا فشاری برای تسویه مطالبات شرکت وجود نداشته یا حتی مطالبات معوق سنواتی تسویه نشده‌ای باقیمانده باشد که به نوعی معنای عدم مطالبه را دارد که در این ارتباط اقدام به محاسبه ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول و یا ثبت مطالبات سوخت‌شده ناشی از فعالیت با این اشخاص هم نشده باشد.

۳- اثر محیط کنترلی تحت تأثیر ویژگی رفتاری کارکنان

چه نوع تمایلهای رفتاری را نباید بین کارکنان نادیده گرفت که می‌توانند نشانه‌هایی از احتمال اقدام متقلبانه و هشدارهایی نسبت به شناسایی سریعتر تقلب توسط آنان باشند:

• عدم تمایل و امتناع از پذیرش ارتقای شغلی؛ بدون دلیل و پشتوانه منطقی.

• انجام کار بی‌کیفیت و یا غیرمعتبر و وارونه و متفاوت جلوه دادن مسئولیت اجرای آن؛ به طوری که متناسب با صلاحیت حرفه‌ای و سوابق تجربی‌اش نمی‌باشد.

• در واحد و یا محیطی کار می‌کند که نه تنها تضاد منافع (و یا چالش) با دیگران در دفاع از اجرای وظایفش با سایر کارکنان ندارد، بلکه روابط بسیار دوستانه‌ای هم خارج از ضوابط سازمانی و حرفه‌ای با آنان دارد. ممکن است این ارتباطهای دوستانه با فروشندگان و عرضه‌کنندگان نیز خیلی شدیدتر بوده

• به‌طور اعم، به‌کارگیری کارکنان نالایق و غیرحرفه‌ای در بخشهای حسابرسی داخلی، حسابداری و فناوری اطلاعات؛ به‌رغم ادعای آنان نسبت به فرایند مناسب استخدام افراد و نظر به آگاهی آنها نسبت به حساسیت کارکرد این بخشها.

• تغییرهای زیاد مدیران و یا حسابرسان.

• بخشی از سازمان توانمندیهای غیرمعمول و پیچیده‌ای پیدا کرده؛ به طوری که موجب شود توجه حسابرسان و یا مدیریت را به آن بخش معطوف و از فساد رایج اخلاقی و حرفه‌ای موجود در برخی نواحی مهم و کلیدی منحرف کند.

• روشهای پیچیده و غیرمعمولی که برای پرداخت به مشتریان و یا عرضه‌کنندگان مواد، کالا یا خدمات وجود دارد؛ درحالی‌که بررسیها حاکی از آگاهی مدیریت و یا کارکنان نسبت به چگونگی اجرای این فرایند دارد.

• ارتباط‌گره‌دار، غیرمسئولانه و یا سلطه‌گرانه مدیریت با حسابرسان داخلی که نشان از عدم استقلال یا وابستگی آنان داشته و همین‌طور نسبت به حسابرسی مستقل که نمود آن محدودیت‌های اعمال شده در ارائه اطلاعات و مدارک پشتوانه و یا عدم توافقیهای حل‌وفصل نشده، یا در مانع‌تراشی اطلاع‌رسانی حسابرسان به ارکان بالاتر می‌باشد که مسئولیت حرفه‌ای این حسابرسان است.

• سوابق تخطی از اصول اخلاقی سازمانی و عدم اجرای الزامهای بورس‌هایی که عضوشان هستند؛ به طوری که در مواردی منجر به بازخواست بورس و اجبار به پاسخ‌دهی سازمان و یا در نهایت اعمال مجازاتی نیز برای آنان شده باشد.

۴- تغییرهای برون سازمانی

- مجموعه شرایطی مشتمل بر مجموعه استمرار بی ثباتی اقتصادی، نوسانهای زیاد در روند روابط تجاری شامل دگرگونیهای فناوری در صنعت، همراه با تغییر در سلاقی جامعه و یا در انتخاب نوع کالاها و خدمات، گرایشهایی را برای جبران زیانها و یا کاهش در حاشیه سودآوری ایجاد شده، از راههای غیر معمول و غیر مشروع فراهم می آورند که نمونه آن تغییرهای بااهمیت در نرخ مبادلات ارزی می باشد.
- فضای رقابت شدیدی که اثر آن کاهش فروشها و سودآوری واحد تجاری بوده، لیکن قیمت بازار سهام همچنان روند رو به بالایی را در پیش دارد.
- عدم همسویی و تطبیق عملیات سازمان با نشرهای جدید (الزامهای حرفه ای، قانونی و مقرراتی)، به طوری که آراء و احکام این نشرها سودآوری و ثبات مالی آن را دچار تغییرها غیر قابل جبرانی نموده باشد.

۵- پیچیدگی در کیفیت اجرای عملیات و ثبات مالی

سازمان

- قراردادهای و یا معامله های انجام گرفته خارج از هدفهای استراتژیک بوده باشند.
- تصمیمها و روشهای اجرایی مدیریت مغایر با حدود اختیارات و مسئولیتهای تعیین شده اش بوده و ممکن است وارد حوزه فعالیت کارکنان ذیربط نیز شده باشد.
- تنگدستی مالی و نیاز شدید به تأمین نقدینگی، از دست

و از جلسه های کاری با آنها بهره های شخصی ببرد.

- شایعه ها و نشانه هایی از تمایلها و عاداتهای شرورانه فردی داشته باشد.
- اجرای کامل هر چرخه از عملیات و ارتباطات معاملاتی با هریک از فروشندگان و خریداران، تنها با یک شخص انجام شود.
- به نظر می آید سطح و شیوه زندگی اش به مراتب بالاتر از میزان درامدش باشد.
- در رویارویی با چالشها و موارد خاص و پیچیده، در عین اینکه نشانه هایی از وجود استرس و فشار در او دیده می شود، برخورد جانبدارانه و آرامی داشته که گویای تضاد و دوگانگی رفتاری او می باشد.
- به طور واضحی نسبت به انجام کارش غمگین و بی انگیزه بوده و ممکن است به ندرت برای استراحت به مرخصی کاری برود.
- موقعیت و ارتباطات کاری او به گونه ای است که می تواند فرصتها و مجراهایی را برای دستکاری در پرداخت پاداشها و کمیسیونهای شخصی خود و یا سایر افرادی که هم پیمان او در یک تبانی باشند، در اختیار داشته باشد.
- دسترسی تعداد زیادی از افراد به نواحی و یا منابع حساس شرکت مثل وجوه نقد و یا موجودی کالای با ارزش و کم حجم، محیط اقتصادی، صنعت، تجارت، مقررات حاکم بر چارچوب عملکرد عملیات سازمانها.

شناسایی مذاقه برانگیز خطر تقلبهای مالی

حوزه مسئولیت هر یک از

حسابرسان مستقل داخلی یا خارجی

در بروز تقلبات و یا

موارد مشکوک به تقلب اند

معاملات غیرعادی با آنها؛ به طوری که با بررسی انجام گرفته مشخص شود عدم ارائه این اطلاعات عمدی بوده است.

۶- شرایط کنترلی تقلب ناشی از سوءاستفاده از داراییها
این خطرها سرقت منابع سازمان بوده و فقدان آنها را به همراه خواهند داشت. اثر این تحریفها، ارائه نادرست ادعای وجود و به تبع آن ادعای مالکیت گزارشگری مالی خواهد بود که در موارد خاصی ممکن است لازم باشد در این خصوص بررسی ویژه‌ای نسبت به تداوم فعالیت واحد تجاری به عمل آید:

۵ شرایطی که کارکرد کنترلهای حفاظتی نامناسب و داراییهای با ارزش بالا و به ویژه در اندازه‌های کوچکی که قابلیت حمل و نقدشوندگی آنها راحت و سریع بوده، وجود داشته باشند. نمونه این داراییها اوراق بهادار بی نام می‌باشند.
۵ میزان وجوه نگهداری شده زیاد بوده و گردش استفاده از پول نقد نیز بالا باشد.

• فقدان کنترلهای و یا اثربخش نبودن آنها که باید به منظور پیشگیری، پیگیری و کشف سوءاستفاده از داراییها تعبیه شده‌اند.

۵ فقدان کارکرد مناسب کنترلهای، همچنین عدم نظارت بر دسترسی افراد مجاز به داراییها و حفاظت فیزیکی از آنها، به رغم وجود خط‌مشی سازمانی مبنی بر پیشگیری و کشف سوءاستفاده منابع سازمان.

نتیجه‌گیری

ورای اثر چالشهای تجاری و تغییرهای مقرراتی و بحرانهای اقتصادی که همواره محرک و انگیزه مرتکبین تقلبها می‌باشند، ضعفهای موجود در مدیریت ریسک تقلب سازمانها نیز هموارکننده فرصتهای بروز فسادهای مالی ارتکاب تقلب بوده و مجموعه این فرایندها امکان ایجاد، رشد و توسعه تقلبها خواهند بود. این فرصتها کلید نشانه‌های شناسایی مذاقه‌برانگیز خطر تقلبهای مالی حوزه مسئولیت هر یک از حساب‌رسان داخلی یا مستقل در بروز تقلبها و یا موارد مشکوک به تقلب‌اند. آنچه که لازم است حساب‌رسان در زنجیره تولید و عرضه محصول غیراخلاقی تقلب به آن توجه داشته باشند، نشانه‌های ضعف مدیریت و یا بی‌توجهی عمدی آنان به تسری اصول اخلاقی در اجرای فعالیتها، بی‌سامانی محیط کنترلی، کارکرد نامناسب کنترلهای داخلی

دادن بازار که پیامدهای فوری آن می‌تواند ناتوانی در پاسخ به رشد نرخهای استقراض و بازپرداخت آنها باشد. این ناتوانیها به روشنی در اجرای برخی وظایف و فعالیتها مشهود می‌باشند و می‌توانند منتج به ورشکستگی نیز گردند.

- روند رشد غیرعادی سودآوری؛ به خصوص در قیاس با مشابه آن در صنعت.
- بسیار محرمانه تلقی کردن انجام یک وظیفه، عملیات و نتایج مالی آن، به طوری که پاسخ پرسشهای مطرح شده در این رابطه فاقد صراحت، نامربوط، مبهم و پیچیده است.
- ویژگی ارتباطها و عملیات با اشخاص وابسته:

۵ معاملات و یا ارتباطها با این اشخاص، وضعیت مالی و یا عملکرد شرکت را دچار تغییرهای قابل توجهی کرده است.

۵ استفاده از واسطه‌هایی برای اجرای برخی عملیات، به منظور پیچیده کردن چرخه‌های معاملاتی؛ به طوری که منطبق به کارگیری این روشها غیرموجه می‌باشند. در این فرایند، ممکن است چندین عضو وابسته گروه درگیر باشند.

۵ رویه‌ها، نرخ و تضمینهای برقرارشده در ارتباط با اشخاص وابسته در قیاس با عرف معمول معاملات تجاری در همان صنعت نامتناسب و همچنین منطبق با منطق تجاری نمی‌باشند، مثل معاملات فروشی که با تعهد به حق برگشت از فروشهای غیرعادی و با تخفیفهای سنگین همراه باشند. به طور کلی، در این شرایط دلایل روابط تجاری نامربوط و بی‌معنی و غیرعقلایی هستند.

۵ اهرم فشار و یا میزانی بالا از مشارکت اشخاص وابسته نسبت به انتخاب و اتخاذ رویه‌هایی خاص و یا در چگونگی انجام برآوردهای حسابداری.

۵ عدم سازگاری ماهیت و شرایط معاملات و روابط با اشخاص وابسته نسبت به اظهارهای مدیریت از کیفیت آن ارتباطات.

۵ عدم افشای ارتباطها و معاملات با اشخاص وابسته و یا

دوره مالی ۱۳۹۰/۱/۱ و بعد آن

- Beasley M.S., V. Carcello, D.R. Hermanson, **Fraudulent Financial Reporting: 1998-2007, An Analysis of U.F. Public Companies**, 2010, The Committee of Sponsoring Organization of the Treadway Commission (COSO), 1998-2007
- Center for Audit Quality, **Detering & Detecting Financial Reporting Fraud, A Platform for Action**, October, 2010
- KPMG Analysis of Global Patterns of Fraud, **Who is the Typical Fraudster?**, 2011
- The Auditing Practices Board, **Audit of Central Government Financial Statements in the Republic of Ireland**, Practice Note, August 2011(Revised)
- The Canadian Institute of Chartered Accountants, **The Board of Investigative & Forensic Accounting, Competency Map**, Sep. 2010

و ضعف صلاحیت حرفه‌ای برای درک مناسب اهداف، عدم تعادل مناسب در انجام وظایف شغلی و یا فقدان هر گونه تضاد منافی بین مسئولیت‌پذیری هدفها، برنامه‌ها و خط‌مشی‌های سازمان توسط کارکنان و مدیران آن با نیازهای واقعی اقتصادیشان است، که در مجموع به ضعفها دامن می‌زنند.

حسابرسان با دقت نظر در ماهیت و چگونگی بهره‌گیری مرتکبین تقلب از اهرمها و یا ابزار در اختیارشان و طبقه‌بندی داده‌ها و توجه به مسیرهای ممکن پنهان‌سازی تقلبها، به شواهدی ضمنی از هشدارهایی دست می‌یابند که باوری از امکان تحقق سناریوی تقلب و یا احراز رخداد تقلب می‌باشند. هر چند که حسابرسان متخصصین تقلب نیستند، لیکن ذهن خلاق و تحلیل‌گر آنان است که توانمندی‌شان را در فرایند مسئولیت‌آزمایی خطر تقلب نسبت به چگونگی شکل گرفتن اعمال متقلبانه افزایش می‌دهد. در فرایند ناشی از این رویکردها، توجه به تقلب تبانی مدیران که با نادیده گرفتن بسیاری از کنترلها به‌سادگی امکان‌پذیر می‌گردد، بسیار مهم و ضروری خواهد بود.

پانوشتها:

- ۱- بیانیه منتشرشده جامعه حسابداران رسمی امریکا که راهنمای حسابرسان مستقل، برای کمک به برنامه‌ریزی حسابرسی صورتهای مالی و صدور گزارش حسابرسی در شرایط برخورد تحریف تقلب می‌باشد.
- 2- International Professional Practices Framework (IPPF)
- 3- Brainstorming

منابع:

- استاندارد حسابداری شماره ۱۲ افشاء اطلاعات اشخاص وابسته، سازمان حسابرسی، تجدیدنظرشده سال ۱۳۸۶ و تاریخ اجرا برای دوره مالی ۱۳۸۶/۱/۱ به بعد
- استاندارد حسابرسی شماره ۵۵۰ اشخاص وابسته، سازمان حسابرسی، تجدیدنظرشده سال ۱۳۸۹ و تاریخ اجرا برای دوره مالی ۱۳۹۰/۱/۱ و پس از آن
- استاندارد حسابرسی شماره ۲۴۰ مسئولیت حسابرس در ارتباط با تقلب و اشتباه در حسابرسی صورتهای مالی، سازمان حسابرسی، تجدیدنظرشده سال ۱۳۸۴ و تاریخ اجرا برای دوره مالی ۱۳۸۴/۱/۱ و بعد از آن
- استاندارد حسابرسی شماره ۷۰۰ گزارشگری نسبت به صورتهای مالی، سازمان حسابرسی، تجدیدنظرشده سال ۱۳۸۹ و تاریخ اجرا برای

